

Sygn. akt V CSK 175/09

WYROK
W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 11 grudnia 2009 r.

Sąd Najwyższy w składzie :

SSN Józef Frąckowiak (przewodniczący)

SSN Irena Gromska-Szuster

SSN Grzegorz Misiurek (sprawozdawca)

w sprawie z powództwa M.M.

przeciwko G. Spółce Akcyjnej

o zapłatę,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej

w dniu 11 grudnia 2009 r.,

skargi kasacyjnej powoda od wyroku Sądu Apelacyjnego z dnia 5 listopada 2008 r.,

sygn. akt [...],

**oddala skargę kasacyjną i zasądza od powoda na rzecz
pozwannej 1.800 (tysiąc osiemset) zł tytułem zwrotu kosztów
postępowania kasacyjnego.**

Uzasadnienie

Sąd Okręgowy w K. wyrokiem z dnia 22 lutego 2008 r. zasądził od pozwanej G. Spółki Akcyjnej na rzecz powoda M.M. kwotę 4.633,47 zł z ustawowymi odsetkami od 15 września 2006 r. oraz trzykrotnie kwoty 364,85 zł z ustawowymi odsetkami od: 20 października 2006 r., 20 listopada 2006 r. i 20 grudnia 2006 r., łącznie - 5.728.02 zł, oddalił dalej idące powództwo i orzekł o kosztach procesu. Podstawę tego rozstrzygnięcia stanowiły następujące ustalenia i wnioski.

W dniu 30 grudnia 2002 r. powód kupił od J.K. za cenę 50.000 zł nieruchomość gruntową położoną w Z., składającą się z działek oznaczonych w ewidencji gruntów numerami 414/127, 903/128 i 904/128, przeznaczonych - zgodnie z planem zagospodarowania przestrzennego - pod budownictwo mieszkaniowe. Nad działkami tymi przebiega linia energetyczna 20 kV, wybudowana w latach 1980-1982 na zlecenie „H.” w O. Pozwana przejęła tę linię w latach 90-tych, przy czym zasady i warunki tego przejęcia nie zostały wykazane. W dniu 20 grudnia 2005 r. Burmistrz Miasta O. wydał decyzję o zatwierdzeniu podziału nieruchomości powoda i wydzieleniu z niej dziesięciu działek. W aktualnym planie zagospodarowania przestrzennego działki te przeznaczone są na cele zabudowy mieszkaniowo-usługowej.

Sąd Okręgowy podzielił stanowisko powoda, że zgłoszone przez niego roszczenia podlegają ocenie na podstawie art. 224 § 2, 225 i 230 k.c. Pozwany korzysta z urządzeń ingerujących w sferę własności powoda bez podstawy prawnej. Nie wykazał bowiem, aby podmiot, od którego przejął linię energetyczną, wybudował ją legalnie za zgodą właściciela nieruchomości. Pozwany winien być zatem traktowany jako posiadacz zależny w złej wierze. Linia energetyczna niewątpliwie zmniejsza wartość nieruchomości powoda. Zapłacona przez niego cena nabycia nieruchomości (50.000 zł) była jednak niższa od jej wartości rynkowej, uwzględniającej ograniczenia wynikające z przeprowadzenia linii energetycznej (90.841 zł). Skoro powód zrekompensował sobie zmniejszenie wartości nieruchomości już chwili jej zakupu, to żądanie wyrównania uszczerbku z tego tytułu – określonego przez powoda na kwotę 53.160 zł - jest bezzasadne.

Sąd Okręgowy uznał za usprawiedliwione – co do zasady - jedynie roszczenie o zapłatę wynagrodzenia za korzystanie z nieruchomości. Opierając się na opinii biegłej – rzeczoznawcy majątkowego przyjął, że powód doznaje ograniczenia w możliwości korzystania z nieruchomości w pasie gruntu o powierzchni 520,4 m², w związku z czym należne mu wynagrodzenie za sporny okres, obliczone według stawek ustalonych w oparciu o stopę kapitalizacji, zamyka się kwotą 5.728 zł. W konsekwencji stwierdził, że żądanie zasądzenia z tego tytułu wynagrodzenia według stawki czynszu 3.000 zł miesięcznie nie znajduje żadnego uzasadnienia.

Sąd Apelacyjny, na skutek apelacji obu stron, wyrokiem z dnia 5 listopada 2008 r. zmienił wyrok Sadu Okręgowego w ten sposób, że zasądził od pozwanej na rzecz powoda kwotę 6.777,40 zł z ustawowymi odsetkami od 16 marca 2006 r., umorzył postępowanie w zakresie żądania zapłaty wynagrodzenia za okres od 1 stycznia 2006 r., oddalił powództwo i apelacje stron w pozostałej części i orzekł o kosztach procesu. Sąd Apelacyjny podzielił ocenę Sądu pierwszej instancji co do bezzasadności roszczenia o zapłatę odszkodowania z tytułu pogorszenia nieruchomości powoda. Wskazał przy tym, że pozwany korzysta z części tej nieruchomości w zakresie odpowiadającym treści służebności, co – stosownie do art. 352 k.c. – uzasadnia rozpoznanie zgłoszonych roszczeń przez przyzmat art. 224 § 2 i art. 225 k.c. Przeprowadzenie linii energetycznej wysokiego napięcia nad nieruchomością niewątpliwie ogranicza właściciela tej nieruchomości w wykonywaniu przysługujących mu uprawnień. Powód nabywając nieruchomość miał jednak świadomość tych ograniczeń i zapłacił za nią cenę prawie o połowę niższą od wartości uwzględniającej ten stan rzeczy. Pogorszenie rzeczy oznacza trwałą utratę pewnych jej właściwości. Tymczasem w rozpoznawanej sprawie sytuacja taka nie występuje. Przedmiotowa nieruchomość nie została do tej pory w żaden sposób zagospodarowana, a powód podjął działania w celu usunięcia linii energetycznej. Zrealizowanie tego zamiaru wyeliminuje ograniczenia w korzystaniu z nieruchomości. Powód nie wykazał też, aby doznał szkody w postaci utraconych korzyści, jakie mógłby osiągnąć sprzedając wydzielone działki bez istniejącej linii energetycznej.

Sąd Apelacyjny, dzielając częściowo zarzut powoda, ustalił, że powierzchnia części nieruchomości, z której korzysta pozwana, wynosi 1092 m². Po przeliczeniu należnego powodowi wynagrodzenia za okres objęty żądaniem pozwu - według stawek wskazanych przez biegłą w opinii – wyliczył to wynagrodzenie na sumę 6.777,40 zł. Uwzględniając w tym zakresie powództwo wskazał, że wynagrodzenie za bezumowne korzystanie z rzeczy nie jest świadczeniem okresowym, stąd też nie ma podstaw do jego rozdrabniania ani zasądzania na przyszłość. Wobec zaś cofnięcia żądania zapłaty wynagrodzenia za okres po wytoczeniu powództwa, umorzył postępowanie w tym zakresie.

W skardze kasacyjnej, opartej na obu podstawach określonych w art. 398³ § 1 k.p.c., powód wniósł o uchylenie zaskarżonego wyroku oraz poprzedzającego go wyroku Sądu pierwszej instancji i przekazanie sprawy temu Sądowi do ponownego rozpoznania, ewentualnie o uchylenie wyroku Sądu Apelacyjnego i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania temu Sądowi.

W ramach podstawy naruszenia przepisów postępowania skarżący podniósł zarzuty obraży:

- art. 316 § 1, 328 § 2 w związku z art. 382 k.p.c. przez wydanie rozstrzygnięcia bez uwzględnienia dokonanego przez powoda podziału nieruchomości i wydzielenia z niej dziesięciu działek oraz pominięcie w uzasadnieniu wyroku wpływu tego podziału na wysokość szkody;
- art. 382, 233 § 1 i 316 § 1 k.p.c. w związku z art. 328 § 2 i 391 § 1 k.p.c. przez zaniechanie wszechstronnego rozważenia zebranego w sprawie materiału dowodowego i pominięcie ustaleń wynikających z opinii biegłej, dotyczących wzrostu wartości działek powoda oraz uznanie tej opinii za rzetelną pomimo dokonania ustaleń sprzecznych z tą opinią, tj. ustalenia innej wielkości obszaru zajętego przez pozwaną;
- art. 217 § 2, 278, 286 oraz art. 381 i 382 k.p.c. przez bezzasadne oddalenie wniosku powoda o dopuszczenie dowodu z opinii kolejnego biegłego i zaaprobowanie oddalenia takiego wniosku przez Sąd pierwszej instancji;
- art. 217 § 2, 278, 381 i 382 k.p.c. przez bezzasadne oddalenie wniosku o uzupełnienie opinii biegłej w przedmiocie wpływu podziału nieruchomości

- na wysokość szkody wyrządzonej bezprawnym przeprowadzeniem linii energetycznej i korzystaniem z niej bez tytułu prawnego;
- art. 217 § 2, 278, 381 i 382 k.p.c. przez bezzasadne oddalenie wniosku powoda o ustalenie wynagrodzenia za bezumowne korzystanie z rzeczy w oparciu o stawki czynszu dzierżawnego wynikające z uchwały Rady Miejskiej w O. z dnia 21 stycznia 2005 r.;
 - art. 382, 232 i 328 § 2 k.p.c. przez przyjęcie, że powód nie wykazał, aby doznał szkody w wyniku utraty korzyści, jakie mógłby osiągnąć, gdyby sprzedał wydzielone działki w stanie wolnym od ograniczeń wynikających z przeprowadzenia nad nimi linii energetycznej, w sytuacji, gdy wniosek o uzupełnienie opinii biegłej w tym zakresie został oddalony;
 - art. 382, 232 i 328 § 2 k.p.c. przez przyjęcie, że powód nabył nieruchomości za cenę niższą od ceny rynkowej w sytuacji, gdy podstawę wyceny biegłej mającej uzasadniać ten wniosek stanowiło założenie, że strefa ograniczonego użytkowania wynosi 520,4 m², zaś Sąd Apelacyjny obszar ten określił na 1092 m²;
 - art. 382 i 278 § 1 k.p.c. przez dokonanie przez Sąd Apelacyjny samodzielnie ustaleń wymagających wiadomości specjalnych;
 - art. 385 k.p.c. przez oddalenie apelacji powoda.

Podstawę naruszenia prawa materialnego skarżący wypełnił zarzutami błędnej wykładni oraz niewłaściwego zastosowania art. 224, 225 i 230 k.c., także niezastosowania art. 361 § 1 i 2, art. 363 § 1 i 2 oraz art. 415 k.c.

W odpowiedzi na skargę kasacyjną pozwana wniosła o jej odrzucenie, bądź odmowę przyjęcia skargi do rozpoznania.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Wbrew odmiennemu zapatrywaniu skarżącego, w rozpoznawanej sprawie nie było podstaw do przyjęcia, że żądanie zasądzenia kwoty 53.160 zł z tytułu obniżenia wartości nieruchomości podlegało ocenie w oparciu o art. 415, 361 § 2 i art. 363 § 2 k.c. Zgłaszając to żądanie powód wskazał, że pozwana bezprawnie ingeruje w jego prawo własności. Utrzymawał, że nie wyraził zgody na przeprowadzenie linii energetycznej nad jego nieruchomością i, że nie uczyniła tego również jego poprzedniczka prawna. Twierdził wreszcie, że pozwana jest

posiadaczem części nieruchomości w złej wierze, a eksploatowana przez nią linia energetyczna powoduje pogorszenie należących do niego działek, a konkretnie - zmniejsza ich wartość.

Sąd Apelacyjny trafnie uznał, że tak sformułowane żądanie zmierzało do realizacji roszczenia właściciela nieruchomości przeciwko posiadaczowi służebności (przesyłu), przewidzianego w art. 225 § w związku z art. 230 i art. 352 § 2 k.c. W judykaturze dominuje pogląd - podzielany przez skład orzekający - dopuszczający kierowanie roszczeń uzupełniających przeciwko posiadaczowi służebności (por. m.in. wyroki Sądu Najwyższego: z dnia 14 grudnia 2004 r., II CK 255/04, nie publ.; z dnia 11 maja 2005 r., III CK 556/04, nie publ.; z dnia 8 czerwca 2005 r., V CK 679/2004, nie publ.; z dnia 25 listopada 2008 r., II CSK 346/08, nie publ.; z dnia 29 kwietnia 2009 r., II CSK 560/08, nie publ.; z dnia 16 lipca 2009 r., I CSK 511/08, nie publ.; z dnia 20 sierpnia 2009 r., II CSK 137/09 oraz uchwałę Sądu najwyższego z dnia 17 czerwca 2005 r., III CZP 29/05, OSNC 2006, nr 4, poz. 64). Zauważyć należy, że również powód, reprezentowany przez profesjonalnego pełnomocnika, konsekwentnie prezentował stanowisko, że zgłoszone przez niego roszczenia znajdują oparcie w art. 224, 225 i 230 k.c., a nawet przeciwstawiał się - w związku ze stanowiskiem pozwanej kwestionującym fakt wyrządzenia szkody - ocenie zasadności tych roszczeń na podstawie przepisów regulujących odpowiedzialność deliktową. Wprawdzie stanowisko to nie było dla Sądów orzekających wiążące, jednak prawidłowo one uznały, że okoliczności przytoczone w uzasadnieniu zgłoszonych roszczeń przemawiają za jego trafnością.

Pogorszenie rzeczy może być następstwem działania lub zaniechania posiadacza, noszącego znamiona deliktu. Wskazane przez powoda fakty dawały podstawę do takiej oceny, gdyż ingerencja w prawo własności, polegająca na przeprowadzeniu linii energetycznej bez zezwolenia organu administracji i bez zgody właściciela nieruchomości może być uznana za czyn niedozwolony (por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 22 października 2002 r., III CZP 64/02, nie publ.). Powód nie przytoczył jednak okoliczności wskazujących na wystąpienie dalszych przesłanek odpowiedzialności deliktowej, a nawet sprzeciwił się potrzebie ich badania. Zarzut pominięcia przepisów kształtujących reżim tej

odpowiedzialności przy ocenie zasadności roszczenia z tytułu pogorszenia rzeczy okazał się zatem chybiony. Sąd Apelacyjny prawidłowo uznał, że roszczenie to może być rozważane na podstawie przepisów regulujących roszczenia uzupełniające. Zbędnie jednak – czego nie dostrzegł skarżący – jako podstawę rozstrzygnięcia powołał art. 224 § 2 k.c., skoro w sprawie bezsporne było, że pozwany przez cały czas posiadania służebności pozostawał w złej wierze. Odpowiedzialność takiego posiadacza reguluje art. 225 w związku z art. 230 i art. 352 § 2 k.c. Uchybienie to nie miało, rzecz jasna, wpływu na treść rozstrzygnięcia, w związku z czym rozstrząsanie podniesionego przez skarżącego zarzutu naruszenia art. 224 § 2 k.c. stało się bezprzedmiotowe.

Jakkolwiek odpowiedzialność za utratę, zużycie lub pogorszenie rzeczy jest odpowiedzialnością odszkodowawczą, to uregulowana ona została w art. 224 § 2 i art. 225 k.c. w sposób szczególny. W doktrynie i w orzecznictwie podkreśla się, że roszczenia z tego tytułu są roszczeniami odrębnymi, niezależnymi od przesłanek odpowiedzialności deliktowej, dlatego też wymienione przepisy - w zakresie wymienionych w nich roszczeń - wyłączają inne podstawy odpowiedzialności posiadacza wobec właściciela (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 9 czerwca 2000 r., IV CKN 1159/00, Biul. SN 2000, nr 10, poz. 10). Z unormowań zawartych w art. 224 § 2 i art. 225 k.c. jednoznacznie wynika, że posiadacz odpowiada wobec właściciela za pogorszenie rzeczy, przez które należy rozumieć obniżenie jej wartości użytkowej oraz ekonomicznej, wynikające z działania lub zaniechania posiadacza. Szkodą w ujęciu wymienionych przepisów jest zatem strata właściciela wyrażająca się w zmniejszenie jego aktywów, nie zaś utrata spodziewanych korzyści. Naprawienie szkody w postaci *lucrum cessans* może nastąpić na podstawie ogólnych przesłanek odpowiedzialności odszkodowawczej. Bezzasadnie więc zarzucił skarżący, że Sąd Apelacyjny - z naruszeniem prawa materialnego (art. 225 i 230 k.c.) oraz przepisów postępowania (art. 316 § 1, 328 § 2, 382, 232, 233 § 1, 217 § 2 i 278 k.p.c.) – nie uwzględnił szkody w postaci utraconych korzyści. Wypada w tym miejscu przypomnieć, że formułując żądanie pozwu i przytaczając okoliczności faktyczne na jego poparcie, powód nie powoływał się na utratę korzyści.

Zamierzonego skutku nie mogły wyrzucić również zarzuty podważające rozstrzygnięcie oddalające roszczenie o naprawienie szkody z powodu pogorszenia nieruchomości w następstwie uznania, że nabycie nieruchomości za cenę niższą od jej wartości rynkowej wyłącza możliwość dochodzenia tego roszczenia oraz pomimo ustalenia, że wskutek przebiegu linii energetycznej wzrost wartości nieruchomości powoda był niższy niż wzrost wartości nieruchomości bez takiego obciążenia. Sąd Apelacyjny nie analizował kwestii wzrostu wartości nieruchomości we wskazanych przez skarżącego wariantach i nie dokonał przypisywanego mu ustalenia. U podstaw kwestionowanego rozstrzygnięcia legła nie tylko ocena, że skuteczność roszczenia odszkodowawczego wyłącza fakt zapłaty przez powoda za nieruchomość ceny znacznie odbiegającej od jej wartości rynkowej, ale również dalej idące zapatrywanie – że roszczenie to powstaje jedynie w przypadku trwałej utraty przez rzecz pewnych właściwości, co w rozpoznawanej sprawie – według Sądu Apelacyjnego - nie miało miejsca. Skarżący nie podniósł zarzutu podważającego prawidłowość takiej wykładni art. 225 k.c.

Za chybione trzeba uznać także zarzuty zmierzające do podważenia rozstrzygnięcia odnoszącego się do roszczenia o wynagrodzenie za korzystanie z nieruchomości.

Zarzut błędnej wykładni art. 225 w związku z art. 230 k.c. polegającej na uznaniu, że wynagrodzenie to należy się jedynie za pas gruntu pod linią energetyczną i strefę ochronną w sytuacji, w której przebieg linii energetycznej uniemożliwia powodowi korzystanie z całej działki, skonstruowany został w oderwaniu od ustaleń faktycznych stanowiących podstawę rozstrzygnięcia. Wbrew odmiennemu zapatrywaniu skarżącego, Sąd Apelacyjny nie stwierdził, że ingerencja pozwanej w nieruchomość powoda jest tak daleko idąca.

Nietrafny okazał się zarzut naruszenia art. 382 i 278 § 1 k.p.c. Opinia biegłego ma na celu ułatwienie sądowi oceny zebranego materiału, gdy potrzebne są do tego wiadomości specjalne. Nie może ona być natomiast sama w sobie źródłem materiału faktycznego sprawy, ani tym bardziej stanowić podstawy ustalenia okoliczności będących przedmiotem oceny biegłego. Dlatego też wskazane w opinii ogólne zasady sąd musi odnieść do konkretnych okoliczności rozpoznawanej sprawy mając na uwadze ostateczne ustalenia faktyczne

(por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 26 kwietnia 2006 r., V CSK 11/06, nie publ.). Wbrew twierdzeniom skarżącego, Sąd Apelacyjny nie naruszył przytoczonej reguły. Ustalając, że pas gruntu, w którym powód doznaje ograniczenia w wykonywaniu swoich uprawnień właścicielskich wynosi 1092 m², Sąd ten oparł się na pisemnej informacji Rejonu Energetycznego, zawierającej wskazania do określenia stref ochronnych dla linii energetycznych w związku ze zmianami planu ogólnego zagospodarowania przestrzennego miasta O. Skarżący nie kwestionował mocy dowodowej tego dokumentu. Nie mógł zatem zasadnie twierdzić, że ustalenie to dokonane zostało w sposób dowolny i wkraczający w sferę uprawnień biegłego. Samo przeliczenie należnego wynagrodzenia według właściwej powierzchni strefy ochronnej stanowiło operację rachunkową wymagającą zwykłych umiejętności arytmetycznych. Skarżący przemilczał fakt, że dokonana w tym zakresie przez Sąd Apelacyjny korekta okazała się dla niego korzystna. Nie podjął też próby wykazania, że dokonanie stosownego przeliczenia wynagrodzenia przez biegłego zapewniłoby mu skuteczniejszą ochronę.

Sąd Apelacyjny nie naruszył art. 217 § 2, 278, 381 i 382 wskutek oddalenia roszczenia o wynagrodzenie za korzystanie nieruchomości w zakresie wynikającym ze stawek czynszu dzierżawnego określonych w uchwale Rady Miejskiej w O. z dnia 21 stycznia 2005 r., gdyż podstawę rozstrzygnięcia w tym zakresie stanowił przepis prawa materialnego (art. 225 k.c.).

Nie znajduje wreszcie uzasadnienia zarzut obrazy art. 385 k.p.c. Naruszenie tego przepisu mogłoby mieć miejsce wtedy, gdyby sąd uznał, że apelacja jest bezzasadna i nie oddalił jej, albo, gdyby ją oddalił, uznając ją jednocześnie za zasadną (por. m.in. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 8 maja 2002 r., III CKN 917/00, nie publ. oraz wyrok Sądu Najwyższego z dnia 7 lutego 2006 r., IV CK 400/05, nie publ.).

Z przytoczonych względów, uznając, że skarga kasacyjna nie zawiera usprawiedliwionych podstaw, Sąd Najwyższy na podstawie art. 398¹⁴ k.p.c. orzekł, jak w sentencji.